

ИЗЛАЗИ

уторником, четвртком
и недељом

ЦЕНА:

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНАПретплату примају све
поште у Србији и
иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Стеви М. Веселиновићу
проф. БогословијеНЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 10 ПР. ДИН.

Уредник: Јанко М. Веселиновић

БРОЈ 10 ПР. ДИН.

Смрт Катићева.

И данас, када је Србија препуна гробовима овај нам гроб тешко паде!

Катић није био књижевник, те га по томе „Звезда“ нема рашта помињати, али је Катић био нешто више, Катић је био *карактер српски*, и зато га „Звезда“ српски лист, мора ожалити.

Свакодневна борба гута свакодневне људе, ко издре и надживи, — то је изабраник; свакодневне потребе потчине обичне људе, ко се њих лиши — то је изабраник; свакодневне муке оборе слабе људе, ко се усправи — то је изабраник; свакодневне пролазне почаст и блага искваре лакоме греху подложне људе, ко издржи искушење — то је изабраник! Катић се борио и није се никад уморио; Катић се није повио пред потребама; Катић није био грамзив ни за влашћу ни за богатством; Катић није жудио ни за каквим трепутним задовољствима — Катић је био човек од убеђења и имао је свој идеал!

Пролије се море мастила, скрши се хрпа пера, истроши се гомила књижевника — док се створи земљиште и атмосфера за једног *великог писца*. Тај писац постаје један део капитала националног.

Изгину масе људи, изопаче се многа начела, изроде се и изумру силне теорије и страдају читави легијони политичара — док се не натопи и не накваси отаџбина из које никне један *велики државник*. Тај државник постаје један део капитала националног!

Зазвекешу безбројни ланци, затегну се силне пранге, препуне се премноге хапсане, осрамоте се грдни људи, — док се не појави један *човек*, који све то поднесе, издржи и истраје, који у борби не подлегне, за кога рђа не прионе, који

спасе част народу, који се покаже *карактер*. Тај је карактер један део капитала националног!

За пуних тридесет година уставне борбе у Србији, сељак је посртао и подлегао; био је заведен ласком и посрамљен; био је изигран и изношен на поћек; његове су му слабости — слабости смртних људи — уписиване у смртни грех, а од његових жеља, тежња и идеала прављене су карикатуре. Али, ако се он и морао искварити у овој наглој трансформацији политичкој и економној, што је наступила за ова последња три деценија; ако је и морао много што шта изгубити у том, тако рећи, мирним путем изведеном, преврату, ипак је сељак *победио*, јер није угинуо, јер се најзад израдио, и мало по мало почео се прилагођавати новом стању и новим потребама. *Стари српски сељак* ишчезао је, али је већ успео да себе замени *новим* типом, оспособљеним за нове, теже борбе. И тај нови тип српског сељака, који није ни мало гори, ако и није онако појетски и идилски као стари, био је оличен у — Катићу.

Катић је за ових 30 година уставног живота и борбе био представник сељака, носилац његових жеља и захтева, тумач његових боја. Катић је представљао *српског сељака домаћина, политичара, јавног радника и родољуба!* И у тој дужности је Катић био сталан и непоколебљив; па ако је по кад-кад савладан силом морао и застати, он није *никад, никад за ових тридесет година попустио*.

Са свима манама и недостацима, он је био неко и престављао је неког! Његовом смрћу изгубили смо један део нашег националног капитала.

Од српске земље одронила се једна грудa и ишчезла у вечности!

Катић је умро! Србин — сељак је изгубио. Србин — сељак, и сваки онај који српског сељака љуби и милује, зажалиће га и — ожалиће га!

Лака му српска земља и — благо њему!

Spectator.

САМСАР МИТКО

— БРАНИСЛАВ Ђ. ЦВЕТКОВИЋ — БРАНА —

(НАСТАВАК)

IV

„Гане! по оке ракије!“ Виче газда Митко још с врата, улазећи у кафану „код два рањена срца“.

А познаници за великим столом, дошаптавају један другоме: „потамо се!“ и праве места газда Митку.

Он части. Они честитају.

После треће чашице, већ је удесио Митко да говори о писму.

„— — Море, у кафани, све послужују женске у бело...“

„Их! Жестоко!“ Вели коњички капетан у недејству, па захрза. А то је требало много да значи!

„Такве кафане свакако, добре би биле, свакако...“ Дођаје поп-Гаја и испија чокапчић...

„— А код куће све дивота“ — наставља Митко — „Стран свет — широки кревети... перине... има — има и како се каже... има...“

Ту је газда Митко хтео да помене „нахткасн“ али никако да се сети имена.

„Шта има?“ — пита поп-Гаја.

„Море, шта ти нема!“ забашурује Митко, а већ је двапут под столом отварао писмо, али никако да наиђе на ону реч.

„Е, срећно!“ упада онај недејствителни и својим чокањчетом чука остале.

„Срећно! Срећно!“ прихваћају сви.

„Дај Боже да сврши!“ вели поп Гаја.

„Дај Боже!“ одговара чича Митко, а све мисли: како му се оно зваше?.

И никако да се сети.

V

Од првога писма прошло је много, па је дошло друго; а после је прошло још много више, до трећег. Лаза је с почетка тужио за кућом; после је, дабогме, нашао познанства. Тако се полако навикао на све.

Две године није долазио кући. Први је распуст употребио на „усавршавање језика“, због кога му је пропала прва година.

Другог распуста дошао је кући.

Те радости газда Миткове! Да ме не мрзи, лепо бих казао: како је газда Митко загледао сина са сваке стране, како је пробао и Лазин цилиндер и цео „анцуг“, и још много којешта

Оно — кошга га — па нека га кошга! Ако ће! Биће бар велики господин!

А Лаза се уштоглио. Све се цакли на њему. Са цилиндером, па корача, некако као помоћник апотекара Саве и опет, није ни тако — много лепше корача. Корача некако немачки мож' бити к'о намачки цар!

Истина, да су се неки и подсмехнули са њиме, управо са његовим цилиндером, али то не мења ствар..

Кад је прошао поред налбантина Мусе, лепо је чуо, како је његов калфа Диле, запитао шегрта: „Је ли му то све глава?“ Но Лаза је то отрпео и отишао даље. Уз пут је звиждукао неку арију, непознату — из опере.

Кад би сео са оцем, причао му много — много! Причао му како су скупе књиге; како је јевтино пиво; како је рђава рана; како су лепе келнерице. Чак му је причао и за „буршеве“ како се касапе!

„— Видиш, молим те!“ чуди се газда Митко. А Лаза му наставља даље причу: о опери, о кафешантанима!

„— Видиш, молим те!“ чудило се газда Митко, па је то после причао у кафани, онако, како је запамтио. Само кафешантане назвао је шантовим кафанама! Тако је ваљда запамтио. Сиромас газда Митко, жалио је: што му није жива покојна жена Цака, па да и она све то чује.

Пуна два месеца фалио је Лаза немачке уредбе, и кудио српску калдрму; причао и оговарао, и једно вече, упао је у уредништво локалнога листа „Аурора“ и нешто разговарао са уредником. Сутра је изашло у истоме листу: „Наш млади пријатељ г. Лаза Бобић, правник, путује сутра у иностранство, да продужи започето школовање. Срећан му пут!“

Та је новост била повод многим девојчким разговорима, и узрок многих поручбина разних рођака Лазиних. Нека је прија замолила, да јој отуд донесе, неке штиковане „комочухе“. Друга за ово — трећа за оно. Није ни чудо. Дала им се тако zgodна прилика: иде Лаза!

Лаза је спремио ствари. Сад је имао куфер. Отпала је свака могућност да ће какав пијук нашкодити слатком од дрењина. Понео је и венац ситних црвених паприка, јер то тамо нема.

„— Их, што ти је човек, седе на жељезницу и оде!“ рече газда Митко враћајући се с пријатељима са станице.

Тако се вратио Лаза „на науке!“ —

VI

Код газда Митка опет по старом. Опет би сео пред дућан и пљуцкао кроз прете. Сад је готово могао и здраво дуго да пљуцка, јер некако, радња му није баш најбоље ишла. Иначе се опажало да рамље с капиталом. Богме кошга га Лаза. Кошга га петнајет—цеснајет дуката месечно. Те нека школарина, те неке књиге „Лесикони“, (тако је чича Митко запамтио) те отплате... Лепо се истроши човек.

Лаза је већ много ређе писао. Управо врло ретко писао. Дабогме — у послу је. Једнако часови, а после ушао је и у један „пансион“. Ту се много више једе а и језик се изучи лакше.

У пансиону седео је за ручком до неке Немице. Разговарали су о свачему. Она је њега разумевала, али он њу богме потешко! Лако је њој кад се мож' бит' и родила у Немачкој!

Једног дана спремио јој Лаза изненађење. Донео је пун цел црвених паприка. Показао јој и рекао да су то „турске трешње“. Она је загризла...

— „Ух!...“ и Лази госпођица Немица сручи супу у крило...

— „Ништа! Ништа!“ рекао јој је он српски. Па је онда, да је убеди, да јој није ништа погано дао, појео једну црвену паприку.

Сви су се чудили. А он је појео и другу и то без леба. Наравно да га је јако жарило по устима, али он трпи. Што ти је Србин!

— „Могу ја још!“ — вели Лаза па загризе и трећу.

После им је причао: како у Србији, на једну пореску главу, долази годишње две хиљаде паприка. Зато су, каже, Срби ватрени. А зато су и незгодни српски закони, управо копије страних закона, јер странци пију пиво и мирни су. А Срби једу паприке и — немирни су!

То је био повод да изабере за тему „Утицај паприка на српски народ“.

То је и оцу писао.

Чича Митко је одмахнуо главом:

— „За то баш ниси морао ићи у Немачку! Да јопет, ко зна? Можда му и то треба... можда није то за ову просту паприку, већ за ону алову и то чисту без цигле!“

Тако је мислио чича Митко, па му и даље слао наполеоне и — паприке!

„Сад су јевтине бабуре, ако ти и то треба“, завршио је чича Митко одговор на Лазино писмо, у коме му је јављао: да је направио две-три сорте одела.

Адресовао је писмо и обрисао прсте умрљане мастилом о свој извештали зимски капут.

„Само да сврши!“

„Даће Бог!..“ додаје ујна Маца, пошто је раније натерала Митка, да напомене Лази: да јој купи и пошаље „фиронге од јуту“.

„Тамо су јевтиније!“ вели Маца.

„Дабоме, да су јевтиније“, мрмља Митко и печати писмо.

(СВРШИТЕ СЕ)

НОЈЦА БРОДИ...

Нојца, броди, златне звезде води,
На твој прозор мјесечина сјаји,
А ја ходим, собом тугу водим —
Мутно око сјетну сузу таји.

Гледам горе у прозоре твоје,
Чекам срећу да се мени јави, —
Али окна затворена стоје
И смију се јаду што ме дави.

Тако листак, кад се гробу спрема,
Плачућ' гледа у небеса сива
Али сунца, више сунца нема —
Мирно сунце за маглицом сива.

Аленса Шантић.

ГДЕ ПОМОРАНЦЕ ЗРУ

од
Н. А. Љејжина

(НАСТАВАК)

LXII

Иванови и Коњурић спустише се с Везува без особитих догађаја, и ако спуштање јаче дејствује на нерве, него подизање. Глафира је седела у вагону зајмуривши и целим путем је читала молитве. Николај Ивановић је седео према њој и говорио:

— Укрепи се духом, душице, укрепи се духом и замисли да си на Крестовском па се с брега тоциљаш. Јер, ово је исто, што и са леденог брда....

Он је неколико пута покушавао да је узме за руку, али се она сваки пут отимала и ударала га по руци.

Кад се вагон спустио и сви изиђоше на платформу, Коњурић подскочи од радости и узвикну:

— Ура! Сад је већ сасвим безопасно! Ура!

— Што урлате? кидиса на њ Глафира Сејменовна. — Просто, прави лудак.

— Како да се не радујем, матушко! Из добра живота, од добрих капитала кренуо се лудак — трговац узимао у поднебље, огњеноме кратеру, па је жив остао, и ништа му није било! Ех, да ли се сад иче супрузи мојој? Мадам Коњурић! Да ли ти осећаш тамо, у граду Петрограду, да је твој Иван Кондратић забалканска простроства срећно пребродио?!

— Од куд је ово забалканско пространство? Какав сте ви забалкан у Италији измислили? Овде су брда апенинска...

— Ако су опијанска, нека су опијанска, мени је то све једно.

Од радости он је брбљао без престанка.

— У спомен срећног повратка са ових опијанских брда, одмах ћу купити какав дар за жену. Чиме се ово место слави? запита он Глафиру Семјоновну.

— Коралима, израдама од корњачине коре. И ја бих требала да купим што год од тога.

— Море, то су ситнице! Што ће ми чешаљ од корњаче? За овакве случајеве одвојио сам ја жени 100 франака од рачуна и новца што стоји ево овде, испод колена.

И Коњурин се лупи по чизми.

— Па можете коју од ових ствари у златном оквиру купити за ту цену, одговори Глафира.

— Па шта би то било?

— Медаљон са изрезаном главом. То се носи у брошевицама и брезлетнама. Знате ли ви ону Марију Дементјевну, Палубову? Ону брашнарку с Калашниковекога пристаништа? Е — па она је прошле године била с мужем у Италији и купила један раскошни брош за сто педесет франака. Дивна стварчица!

— Е, вала и ја ћу жртвовати толику суму!

И Коњурин опет диже ногу и удари се руком по колену.

— А, зар си ти новац стрпао под колено? пита Николај Иванович.

— Ја шта ти мислиш? одговори овај. — Док си ти облетао око жене, ја ти лепо приседнем на камен, чизму доле, па новац и менице овамо. Помислим, може ме снаћи мука, па ће ми ови архаровци претрести и најмање ће се сетити колена. Знаш и сам какав је задах био! Чудо! Баш као да је неко узео 1000 кутија палидрваца па запалио. Знаш ли, да су ми свакојака чуда на очи излазила: час као деца, час траве, час вавилони! Али, сад емо већ избављени, амин! Ура, Глафиро Семјоновна!

И Коњурин је од радости узео око струка.

— Што се ви хватате за ме? брани се она.

— Од радости, рођена, од радости! Своје жене немам, па се ухватих за туђу. Пардон. С места ћу у бифету наручити боцу Асти, те да пијемо у опште наше здравље.

У станичном ресторану Иванови и Коњурин застадоше целу галаму. Пијани се Грабљин пробудио, и видевши да му нема новца дигао галаму што су га покрали. Он је седео босоног, с извртањем стопалима; око њега келнери из ресторана. Он је сав поманитао, тражио да полицију, да се састави протокол. Слуга, коме је Перехватов предао Грабљина старао се више пута, да му, на мешовитом француско-талијанском језику, објасни, да његов новац није пропао, да је у руским ру-

кама; али Грабљин није то разумео, него је млатарао чизмом и викао, колико га грло доноси:

— Полис! Дај овамо члана и жандарма, арапска образина! А ја се с места не мичем, докле се протокол не састави! Лопови! Разбојници једни! Бандити проклети! Гледај ти њих у самом бифеу лоповско гнездо удесили!...

Видело се да Грабљин одавно зија. Два стакла у прозору беху сломљена, по поду се ваљају полупане боце и посуђе. Лице му се беше страшно искривило, а коса — сва рашчупана.

— Шта вам је? прискочи му преплашен Николај Иванович.

— Опљачкаше ме... До паре опљачкаше.. Ни сата, ни новчаника, ни кожног портмонеа, све придигоше, одговори овај. — Па и ви, рђе једне, отишли сте, а свога друга оставили на жртву бандитима. Дивни сте ви другови, земљаци, туристи проклети! Куд је Рафаилка? Свега ћу га искаблићати, лепињу ћу му од физиономије направити!

— Умирите се Григорије Аверјанићу. Ви опет у скандал ударате! Ваш је новац у мосје Перехватова. Све је очувано, викала му је Глафира Семјоновна.

— У Перехватова? спусти глас Грабљин — Ах, неваљалац један! А зашто ми није у цену оставио запис, да је узео новце и ствари?

— Па, ми смо наредили слуги да вам то каже, да се за ствари не бринете, кад се пробудите, пошто су вам новци и ствари у вашег друга. А слуга вели, да вам је то саопштавао.

— Може бити и да јесте, али од куд ја могу знати, кад не разумем њихов језик? Он ми нешто показује свој џеп, удара се по трбуху: али — знам га ја зашто?

— Ах, ти си скандалозан! вели му Коњурин.

— Сами сте скандалозни! Остављате човека у разбојничкој пећини!

— У каквој пећини, допустите да вас упитам? рече Глафира. — Водити вас нисмо могли, јер сте били већ готови.

— Ах оставите се, молим вас, мадам!... Ја дрекости не трпим. Како сам био „готов“?

— Па, тако. били сте у несвести, рече Николај Иванович.

— Па лепо, умукните једном!

— И ви не вичите! Гле, ви сте просто скандалозни!

Грабљин се распита за Перехватова и ови му објаснише.

— Вратиће се он! Расправићемо ми већ. Ја по џеповима царам — нема новаца; скидох чизме — нема новаца

— Е, баш си прави дрекавац! Гле, шта је чуда направио?! вели Коњурин. — Судове смрвио, столицу сломио, прозор разбио!...

— Пљуни!.. И гори је чуда било, па смо платили.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Ама, требао си бар нас сачекати, несрећ

— Ко ме зове несрећником?! А ти си глупак, дивљак из трговачкога света!

Свађа се настави. Коњури да би је смирио наручи боцу Асти и пруживши Грабљину чашу вина рече:

— Дед, боље ће ти бити да ово попијеш на мамурлук. „Клин се клином истерује“; види само како добро дејствује.

Грабљин се насмеја и умири. Очекујући друштво (Перехватова и Енглеза) људи ударише у вино, али Глафира Семјоновна не сеђаше с њима. Она је у другој соби разгледала књигу путника, што су били на Везуву и потписала се у њојзи.

(Наставиће се)

ОКРУЖНИ ЛЕКАР

— И. С. ТУРГЊЕВ —

Једном у јесен враћајући се с пута, прозебем и занемогнем. На срећу грозница ме ухвати у гостионици једне окружне вароши и ја пошљем по лекара. После пола часа дође и окружни лекар, човек малог раста, мршав и црномањаст. Он ми даде као и обично у таким приликама, на знојење нареди дијету, са свим невешто спусти у своју бележницу банку од пет рубаља при чему је непрестано сухо кашљуцао и гледао у страну. Он се беше спремио да пође својим послом, али се некако заговори и остаде. Ватра ме је мучила и ја, предвиђајући ноћ без сна, бејаш рад да се поразговарам с добрим човеком. Донеше чај и мој се доктор пусти у разговор. Он одиста беше мали али никако глуп човек, говорио је врло изразито и прилично занимљиво.

Чудне се ствари дешавају на свету. С неким човеком живиш и дуго заједно и у пријатељским си односима с њим, а ни једном не проговориш искрено, од срца; с другим пак, тек што си се познао, а ти си му, или он теби, испричао већ све своје доживљаје, баш као исповеднику. Не знам чиме сам могао задобити повеће свога новог пријатеља, тек он ни две ни три, но ми исприча један прилично занимљив догађај и ја, старајући се да се изразим лекаревим речима, износим га сад пред доброг читаоца:

— Ви не знате, поче он slabим и дршћућим гласом (последница многог пушења дувана), — ви не знате овдашњег судију Милова, Павла Лукића?.. Не познајете... Но, све једно је. (Он се накашља и протрља очи.) Као што видите ствар је била, како ћу вам рећи да вас не слажем, Великог Поста. Седим ја тако код нашег судије и играм преферанса. Наш је судија красан човек и врло

радо игра преферанса. Наједанпут (мој лекар често је употребљивао ову реч: „наједанпут“) рекоше ми да ме тражи један човек. Упитам шта хоће и чујем да је донео неко писамце, мора бити од болесника. Дајте ми писамце, рекнем им. Тако је и било, беше од болесника Лепо, ви знате да је то наш хлеб. Ствар је била у овоме: нека удовица и поседница добара пише ми и каже да јој је кћи на самрти. Дођите, вели, ради самога Господа Бога нашега и коњи су за вас послани. Али све то још није ништа. Она живи на двадесет врта од града; напољу ноћ, а путови прави ужас! И сама је сиромашна, више од две рубље не могу се надати, па и то је још сумњиво. Али дужност је преча од свега, а човек умире! Одмах предам карте члану Калиопину и изађем на поље. Погледам, пред вратима стоје таљиге; коњи сељачки, покривени, обрасли дугом, густом длаком, добили и они зимску одећу, а кочијаш из уважења седи гологлав.

Ех, помислих, види се, братац, да се твоја господа не возе у злату... Ви се можете смејати, али ја вам кажем, не били ви на нашем месту и ви бисте по спољашњости судили.. Кад кочијаш седи као какав кнез једва се маша руком за капу, па се још лагано смешка и пуца бичем по ваздуху, — ех, тада будите уверени, да прави високе рачуне. А овде видим, ствар на то и не мирише. Али, куд ћеш, дужност је преча од свега.

Узнем најпотребније лекове и кренем се. Верујте ми једва смо се докотурали. Пут ђавољи: потоци, снег, блато а тамо на једанпут и насип проваљен — несрећа! Како тако, тек стигосмо. Кућица мала, покривена сламом. Прозори осветљени, чекају ме, дакле. На сусрет ми изиђе старица, узневерена лица и у ноћној капици: „Спасите је, узвикну она, умреће.“ Кажем јој да се не узнемирава и упитам је где је болесник.

— Молим вас, овамо.

Погледам, собица чиста, у куту гори лампа, у кревету лежи девојка, око двадесет година, у несвести. Ватра бије од ње, дише тешко: грозница. Ту стоје и друге две девојке, њене сестре, преплашене и уплакане.

— Још јуче, почеше обе, била је са свим здрава и јела је с апетитом; јутрос се жалила да је боли глава, кад вечерас, ето шта би. — Одговорим и њима да се не боје — докторска дужност, знате, и приђем ближе. Пустим јој крв, и пропишем микстуру. Међутим гледам ја у њу, гледам и право да вам кажем, ја дотле још не видех таквог лица... лепотица једном речи! Обузе ме сажалење. Црте тако пријатне, а лице... Но, хвала Богу, умири се; зној је сву проби, она се освести, погледа свуд околу, осмехну се и пређе руком преко лица.

— Како ти је? питају је сестре нагињући се к њој.

— Није ми ништа, одговори она и окрете се на другу страну.

Видим, хоће да спава.

— Сад морамо болесницу да оставимо на миру, ја и на прстима изађосмо из собе. Слушкиња оста у соби за сваки случај.

А у гостинској соби већ је стајао самовар на столу и поред њега јамајка: наш посао без тога не може. Донеше чај и на њихов позив останем да ту преноћим. Куда бих сад ишао! Старица не престано уздише.

— Шта вам је? рекох јој, она ће оздравити, немојте се узнемиравати. Боље ће бити да се и сами мало одморите, већ је два часа.

— Али, хоћете ли ви заповедити да ме пробуде, ако што буде?

— Хоћу, хоћу.

Старица се удали и девојке такође одоше у своју собу; мени беше намештен кревет у гостинској соби.

Најзад легнем и сам, али чудо одиста, никако да заспим. Моја ми болесница не излази из главе. Напослетку, не могах отрпети и устанем; помислих, идем до болесника да видим шта ради. А њена спаваћа соба одмах је до гостинске. Устанем, дакле отворим лагано врата; срце ми бије да искочи. Чуварка спава, отворила уста па чак и рече, несрећа! а болесница окренула се лицем к мени и раширила руке. Приђох ближе. Она од једном отвори очи и заустави их на мени.

— Ко је то?

Ја се пренеразих.

— Не бојте се, госпођице, ја сам доктор; дошао сам да видим како вам је.

— Ви сте доктор?

— Јест, доктор. Ваша је мајка послала у варош по мене; пустили смо вам крв; сад само будите мирни, а после два три дана, ако Бог да, ви ћете бити на ногама.

— Ах, јест, јест, докторе, не дајте да умрем. молим вас, молим.

— Шта говорите то, Бог е вама! А, она је опет у ватри, мислим ја у себи. Опипам пуле: било бије да искочи. Болесница ме погледа и ухвати за руку.

— Ја ћу вам рећи, зашто нећу да умрем, казаћу вам, казаћу.. сад смо сами; само ви немојте ником причати, јесте л' чули, никоме.

Нагох се са свим над њу; она принесе усне уз моје ухо, а коса јој дира моје образе, при знајем, глава ми се стаде окретати. Она поче шептати... Нисам ништа разумео... Ах, она је била ду заносу. Шалће, шалће врло лагано и не руски; свршивши окрете се, урони главу у јастуке и прстом ми припрети..

— Јесте л' чули, докторе, никоме... Једва је умирих, напојим је, пробудим чуварку и изиђем.

Ту лекар опет жестоко повуче дим и за тре нутак прекиде.

— Али, наставља он даље, другог дана противно мом очекивању болесници не би боље. Мислио

сам, мислио и најзад решим се да останем, ако су ме и други болесници чекали. Ви знате да се то не сме занемаривати. Јер практика од тога страда. Али, једно што се болесница налазила у правом очајању, а друго, право да вам кажем, нешто ме је силно к њој вукло. Уз то ми се допадала и цела породица. Нису били, истина, богати људи, али беху врло образовани... Отац њихов био је човек учен, писац; умро је, разуме се, у сиротињи, али је успео да своју децу одлично васпита; оставио је такође и много књига.

Да ли због тога што сам се својски трудио око болеснице, или из којих других узрока, тек, смем вам рећи, мене завољеше као правог укућанина.

Међутим повратак беше немогућ; сва општења престадеше са свим; чак је и лекове било тешко из града добити. Болесници не би боље.. Дан за даном, време пролази... и ето тако.. (лекар ућута). Не знам ни сам како да вам кажем... (Он поново повуче дим хракну и испи остатак чаја.) Отворено да вам кажем, болесница моја... као да... но, као да ме је завољела, шта ли, или не, није да ме је завољела... а, у осталом, право... (лекар ућута и поцрвене).

— Не, настави он живо, како да ме заволи! Треба себи вредност знати. Она беше девојка образована, паметна, начитана, а ја сам са свим и латински заборавио. Ни својим изгледом (лекар погледа на себе смешећи се) не могу да се похвалим. Али Бог ме није ни будалу створио, нећу бело црним назвати а и разлике умем чинити

Ја сам врло добро појмио, да Александра Андрејевна мојој болесници било је тако име — није осећала љубав према мени, већ неко пријатељско, тако рећи, расположење, уважање, шта ли. Ако се и она сама можда варала, ви ћете оценити њен положај... У осталом, додаде лекар, који је све те испрекидане речи изговорио брзо, не застајући, чини ми се, да сам се јако удалио. Ви ништа нећете разумети, с тога допустите да вам све по реду кажем.

(свршиће се)

МОДЕРНА ЖЕНА

— КРИТИЧКА СТУДИЈА

Frailty thy name is woman!

„Слабости, име ти је жена.“

Шекспир, *Хамлет*. 1. 2.

(НАСТАВАК)

Без најмањег устезања признајемо да су жене на пољу мапте и осећања далеко изнад мушких. Нема тако лепе слике, коју мушки себи стварају, а да је жена не би могла куд и камо лепшом замислити, ову последњу реч нарочито

наглашујемо. Исто тако и свако осећање тек у женским грудима достигне ону лепу величину, која на нас тако дивно упливише; никад драган не може тако осећати као верна драгана; никад отац — као мајка. Никад човек не може тако волети, али ни мрзети као жена.

Али — да пређемо на способности: никад жена није маштину слику тако савршено извела и дала јој вернији облик но човек; никад жена у књижевности није дала својим осећањима тако класично леп израз како то мушки учинише. У томе је разлика!

Никад се неће родити жена, која ће тако што моћи написати, као што су дела Шекспирова, Волтерова, Дантеова, Русовљева, Кантова и Ницеова или дела и других сјајних звезда мушког рода од најстаријих времена до данас. Никад женска кичица ни длето неће створити ни приближно онако уметничка дела, каква за собом оставише Микел-Анђело, Рафаело, Ван Дик, Рембранд, Дирер и друге величине на уметничком небу.

Овде нам сад могу жене рећи: „па вероватно се и међу мушкима неће више нико појавити, који би могао помрачити та најсјајнија имена и створити нешто величанственије и јаче“. Рецимо, нека тако и буде — али ми мушки имао бар њих, да се њима до века дичимо. Њима је показано колику грудну еластичност има мушки ум, како се у недоглед може ширити, па још и на оном растојању, на које га други смртни могу нити смеју пратити, онде још цвета као у почетку и онде се још шири на широко. Нама би необично мило било, кад би нам жене дале доказа о еластичности и солидности грађе њиховог ума, те да нас изведу из ове заблуде.

Али крај све множине факата, који би се могли навести, да се жене увере, да у књижевности и уметностима никад неће моћи жене до стићи ни приближну висину као мушки а камо ли, да их са већ стечене висине отерају или потисну; крај свега тога ни једна модерна жена неће хтети признати, да оне нису у толикој мери погодне за културу као мушки, већ ће вам са извесне висине рећи, да жена игра врло велику и важну улогу на сваком пољу мушкога рада, па ће може бити још додати, да су жене својим утицајем на знамените људе изазвале многа дивна и знаменита дела.

Станимо.

Замолимо за један часак ту модерну жену, да нам уступи своју лорњету, те јој погледајмо добро у лице; ако је поцрвенила — не рецимо ништа, — ако пак није, онда уклонимо лепо лорњету и рецимо слободно своје мишљење: Непобитан је факт, да су на огромну већину великих духовних утицала жене својом моћи као жене, у најмање случајева својим великим духом. О надмоћности ту не може нити сме бити говора. Оне су у тим људима изазивале осећања и давале тим осећањима правац, правац који и најгенијалнијем духу, као и обичном смртнику показује и нуди

дивне чари — али он води ка срцу љубљеног створа! Као мати као жена или драгана утицале су оне на духовне хероје, али не као виши вођ или наслон. У множини случајева биле су те жене, које играју знатну улогу у животу генија, крајње необразоване или бар неинтелигентне без најмање смеле мисли и полета, које су ваљда исто толико знале о раду свога обожаваоца, као и о Хотентотима. Смешна је и сама помисао, да је куварница Рембрантова, оне две крајње необразоване љубавнице Пола Верлена, па рецимо чак и Беатриче Дантеова или грофица Гвичиоли Бајронова и друге њима сличне могле утецати на ове великане другим чим, до само својим женским — и једино тим бићем. И то је женина победа.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

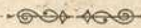
ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Двоје драгих. — Зна се, да је гусак увек веран чувар и бранитељ своје друге, али можда многи не знају, да међу гусковима има и таквих, који имају далеко шири појам о својој заштитничкој дужности. У једном сеоцу у северној Немачкој живи један гусак, смртно заљубљен у једну гуску. То у самој ствари не би било никако чудо. Али је чудо у том, што драга његова није из његова јата него борави доста далеко: она живи у доњем крају села а он у горњем. До ње има подоста путовати, — преко 200 метара даљине. Али та даљина не смета заљубљенима, тим мање што су предусретљиви једно према другому. Свако јутро, чим се отворе врата на конаку, обоје се крене на пут: он озго пође к њој, а она оздо к њему. У сеоској речици, која напред села пресеца улицу, бива њихов радостан састанак, и обоје драгих проведу заједно цео дан у блаженој самоћи. А кад се сунце смири, галантни гусак отпрати своју драгану њеној кући. По неки пут, гуска, у наступу великодушности, отпрати својега љубавника до његова стана, ноћи с њим, и рано ујутру одлазе заједно да се брчкају у речици. Тако траје ова љубав, из дана у дан, има већ равно пет година.

*

Из морске дубине. — Чувени гњурац Пирс, Американин, издао је под оваким насловом своје белешке. Има већ четрдесет година како се тај човек бави гњурањем по мору; за то је добио више од пет хиљада награда и стекао лепо имање. Треба донста имати јаке живце, па да се човек не згрози, читајући описе овог смелог гњураца о свему оном што је налазио и виђао на дну мора. Пред његове очи излазиле су тако страшни призори, да ни фантазија каквога Едгара Поа не би могла измислити ништа ужасније ни одвратније. Пирс је, као вешт гњурац, спасавао што се могло спасти од разних потопљених бродова и од величанственога океанскога пароброда „Палерма“. Не може се наћи на карти ни једнога морскога кријивка, с којим се он није познао за време својих радова. У 1875 години, не далеко од

Квинеленда, слазио је у морску дубину на океански пароброд, одмах после његова бродолома. Нашао је у њему један део изгинулих путника како још седе, као живи, за богато намештеним столом; они су при сваком покрету таласа климали страшно онакаженим главама, које беху оглодале рибе и друге морске животиње. Изгледало је готово, као да су још живи. Из очних шупљина измилеле су одвратне змијуљице, које се беху ту нагнездиле; ситне рибе у читавим јатима халапљиво су откидале парчета од тела утопљеника и тим су их и оне покретале. Пирс је више пута, при таким својим радовима, гледао како се прождрљива морека чудовишта залећу на танку цев, која га је једино одржавала у вези са спољашњим светом и кроз коју му је једино долазио ваздух. Близу Сокоторе гњурао се да прегледа разбијен брод и нашао је по кајутама скелете, који су у оном полумраку у морској дубини изгледали као авети које се мичу. И поред свега тога што је Пирс наилазио на оваке страхоте у морским дубинама, он још и сада тера свој гњурачки занат.

СВЕТОЛИК РАНКОВИЋ

ПРОФЕСОР И КЊИЖЕВНИК.

Нама је суђено да с болом бележимо губитак за губитком.

Лист по лист вене и опада са стабла српске књижевности; грана по грана ломи се на неразвијену дрвету српске белетристике. Издавачка нема у замену, а оно у што полагамо наде своје, оставља нас и враћа тело у крило матере земље. Српска књига по старом свом злом удесу губи једно за другим најбоље силе своје у напону снаге њихне кад су најспособнији да остваре наше наде.

Умро је и Светолик Ранковић. После дугогодишњег боловања од сушице, за које време ипак није престајао радити, најзад је подлегао.

Светолик је рођен децембра 1863. у Гарашима, питомом шумадијском селу, и после школовања у Србији наставио је више образовање у Русији, где је благодетно на њ утицала руска лепа књига овога века.

У књижевности се јавио 1892. у *Отаџбини*, и од то доба обогатио је нашу књигу многим краеним приповеткама — покрај стручних теолошких радова — за сада растурених по разним књижевним листовима, али које кад се скупе биће у два његова велика романа сведок његовог оригиналног и сјајног талента. Критика ће о њему изрећи свој суд који ће само утврдити већ стечено мишљење врло лако за име пишчево.

Његови се радови, толико да споменем, одликују важношћу и сувременошћу обрађиваних мотива, једрим и силним реализмом, дубином и правилношћу схватања и суђења животних појава, дубоком психолошком анализом која није просто парадирање с психолошким уце-

ницима но анализе што продира у саму душу радних лица, уметничком обрадом, — особинама којима Аполо обдарује своје љубимце и које зајемчавају писцу високо место на Парнасу српске лепе књиге.

Ради слике пишчеве као човека спомињем ону осећајност, топлу симпатију којом су преливена дела његова и с којом је у вези и благ хумор, чим су зачињене неке каткад драматске ситуације. Можда провире гдегде мало песимизма који је морао породити у осетљивој уметничкој души пишчевој онај несклад између живота и идеала; али он није нимало умањивао његово топло саучешће спрема палих душа, у којима је ипак налазио божанске искре, и тим нас тешње везивао милосрђем спрема жртава судбине и овога света. Он је љубио овај свет, њега је заносила тежња к добру, и његова реч била је реч љубави и топлоте што нам тако слатко прија кад су нам срца ледена постала.

Светолик је оставио трајан спомен у срцу пријатеља, љубав и уважање у души поштовалаца књиге српске, а светло име своје у златној књизи где се бележе имена књижевне аристократије њене.

Нека му је лака земља коју је тако топло љубио и тако лепо сликао.

У. П.

РЕПЕРТОАР

НАРОДНОГА ПОЗОРИШТА

Уторник, 23. марта: *Птичар*, оперета у три чина, од М. Веста и Л. Хелца. Музика од Карла Целера.

Четвртак, 25. марта: *Скендербег*, драма у пет чинова, од Јов. Ст. Поповића. (*Преи пут*).

Субота, 27. марта: *Птичар*.

Недеља, 28. марта: Дневна представа: *Роберт Таво*, драматисана легенда у пет чинова, с певањем, написао Карло Холтајх, превео с немачког Ђура Бошковић. Музика од Дав. Јенка. — Вечерња представа: *Скендербег*.

ИЗ ЗАПИСАКА „НАРОДСКЕ АКАДЕМИЈЕ“

НОВА СНАГА

У српско умно море
И опет кану као:
Сарадник „Завета Српског“
Пост'о је Љуба — Чап.

Садржај: „Смрт Кагићева“ — „Самсар Митко“ (наставак). — „Нојца брод“ — „Где поморанце зру“ (наставак). — „Окружни лекар“ — „Модерна жена“ (наставак). — „Замисливости“ — „Пекролот“ — „Репертоар Н. П.“ — „Из записака Нар академије“.

Власник: Ст. М. Веселиновић. — Царна Радикална Штампарија — Уред.: Ј. М. Веселиновић

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА